

Harold Polis

studeerde neerlandistiek in Antwerpen en Utrecht. Hij is uitgeefredacteur van Meulenhoff/Manteau en schrijft ook voor *De Morgen*. Deze tekst schrijft hij ten persoonlijke titel.

Het door Brouwers feilloos ontlede Vlaamse minderwaardigheidscomplex zindert nog wat na. Want behalve de Vlaamse kromschrijver is de ginnegappende Vlaamse drukker/uitgever met baard of marxistisch oorlogsverleden een cliché dat nog altijd niet volledig is verdwenen. Boeken, en vooral literaire werken, hebben uitsluitend een waarde als zij in Nederland worden uitgegeven, liefst nog in Amsterdam. Ook worden de boeken bij voorkeur in Nederland gedrukt, gecorrigeerd, persklaar gemaakt en als het kan ook verramsjt of door de papiermolen gehaald. Dat staat niet alleen chic, het in Nederland gedrukte boek is zagezegd van betere kwaliteit, ook qua typografie en boekverzorging. Ziehier een staaltje van flapperende onzin: dat uitsluitend de boeken die in Nederland, meer bepaald Amsterdam, zijn gemaakt een nihil obstat verdienen. Niemand die van buiten de Randstad komt, zal de idolatrie begrijpen waarmee menige Vlaming naar Amsterdam kijkt. De crisis die het Vlaamse boekenvak in de jaren tachtig teisterde, ligt allang achter ons. Brems besteedt veel aandacht aan die periode. Het is toen dat de Vlaamse schrijvers van belang uit pure noodzaak naar Amsterdam zijn gevlucht. Hoewel slechts een minderheid van de Nederlandse uitgevers voeling heeft met wat er zich in Vlaanderen afspeelt, teren ze nog steeds allemaal op deze mythe.

De mythe van de vlucht naar Amsterdam wordt mee in stand gehouden door een andere mythe: die van de ‘gedeelde cultuur’. In Vlaanderen is dit een stuk van de geschiedenis. Tijdens de Vlaamse ontvoogdingsstrijd nam de band met Nederland immers mythische proporties aan. De strijd ligt gelukkig achter de rug, maar de mythe blijft overeind. Weinig Nederlanders beseffen hoezeer Vlamingen opkijken naar Amsterdam. Weinig Vlamingen beseffen dat Nederlanders, zeer terecht, een zakelijker houding innemen. Nederland: volksopstanden,

massieve ontevredenheid, politieke moorden, een economische crisis en Rita Verdonk. Niets deugt er zagezegd nog, behalve het uitgeverijwezen!

Om het spookbeeld van de francofonie te vermijden, moet die idolatrie volledig verdwijnen. Ze werkt op de lange duur in het nadeel van de Nederlandstalige letteren. Onze literatuur – als ik haar dan toch één keer gemeenschappelijk bezit mag noemen – zal in leven blijven door zichzelf voortdurend te vernieuwen en voorwaarden te scheppen waarin nieuwe schrijvers een publiek kunnen bereiken, zowel in Nederland als in Vlaanderen. Dit veronderstelt een sterke literaire cultuur in Vlaanderen en in Nederland, elk met eigen bladen, critici, prijzen, uitgeverijen en een eigen letterenbeleid. Hopelijk zal daardoor in onze relatie de verlichte zakelijkheid zegevieren: samenwerking en geen integratie, pragmatiek en geen ideologie.

Literatuur

Brems, H. (2006) *Altijd weer vogels die nesten beginnen*. Amsterdam: Bert Bakker.
Dupont, P. (2006) ‘Noodklok luidt voor de Limburgse mijngemeenten’. In: *Weliswaar. Welzijnstijdschrift voor Vlaanderen*, nr. 69, 27-31.

Faux amis

Luc Devoldere

Ik zou het kunnen hebben over de Amsterdamse hotels waar je in het Engels wordt aangesproken, omdat je uit het buitenland komt, maar ik zal dat niet doen. Ik ben in Amsterdam overigens in dat geval hoffelijk én vernietigend. Ik wil het hebben over de taalverschillen tussen centrum en periferie.

Zijn Nederlanders en Vlamingen valse vrienden? Zo’n vaart zal het wel niet lopen, maar tussen hen in staan wel valse vrienden. *Faux amis*, valse vrienden, zijn woorden uit de ene taal die (bijna) identiek zijn in een andere, en in die zin dus ‘vrienden’ zijn, maar juist iets anders betekenen, en dus ‘vals’ zijn. Een voorbeeld. ‘Liberal’ betekent in de VS ‘links’, en wordt er vaak als scheldwoord gebruikt: het is niet hetzelfde als ‘liberaal’ in Nederland en Vlaanderen. Let dus op als je woorden meeneemt naar het buitenland.

Maar valse vrienden heb je ook in dezelfde taal, als die in meerdere landen wordt gesproken. Andere landen brengen namelijk ook andere cultuur mee. Een voorbeeld. ‘Vrijzinnig’ is in Nederland de naam voor de kritische gelovige die altijd weer de overgeleverde waarden en waarheden toetst op hun zeggingskracht in veranderende tijden. Vrijzinnige christenen laten zich inspireren door de geschriften van de joods-christelijke traditie, maar voor hen is daarin het laatste woord nog niet gezegd. Vrijzinnigen in Vlaanderen hangen daarentegen geen enkel godsdienstig geloof aan, verwerpen elke moraal die steunt op openbaring en behoren tot geen enkele kerkgemeenschap. Vaak – meestal – zijn het militant atheïsten. Vrijzinnigheid is in Vlaanderen juist te begrijpen als de tegenmacht van een dominant katholicisme. De kerk heeft een tegenkerk opgeroepen. Mooier wordt het bij de subtiele variaties. Vlamingen hebben in stations een afdeling ‘verloren voorwerpen’. In Nederland zijn die ‘gevonden’. Het is een verschil dat diep gaat: het perspectief bepaalt of men melancholicus is of niet. Wie vindt, is realistisch, kan opnieuw gebruiken; hij heeft halfvolle, geen halflege glazen. Wie verloren heeft, mist van alles. Hij ziet de verlatenheid van de dingen die aan hun lot zijn overgelaten en onbruikbaar geworden.

Joke van Leeuwen heeft de vervreemding van het gescheiden zijn door dezelfde taal feilloos verwoord. Als meisje van dertien strandde ze in Brussel en botste er op twee vreemde talen: het Frans en het Nederlands, de soorten Nederlands zoals die in België worden gesproken – van standaard- over tussentaal tot dialect.

*Er kwamen woorden op bezoek.
Ze bleven zitten in mijn rotan stoelen.
Ze zaten te bedoelen met rood hoofd.
Gij, waarin ik zo anders had geloofd
was zonder goddelijke jas
en stukken kleiner. Verfijnd
vroeg ieverans zich af hoe ergens
ergens anders was. Seffens
hield zich niet strak aan straks,
bleef sloom op beiden billen hangen.
Maar goesting,
uit zijn stoel gerezen,
breed, met handen, bood zich aan
als nieuwste woord om zelf te lezen.*

Voilà. Beter kan ik het niet zeggen. Goesting verschilt van trek zoals bloedworst van kaas. Andere voorbeelden. In Vlaanderen verandert de mosterd na de maaltijd traag maar zeker in vijgen na Pasen. En op plechtige uitnodigingen tref je in Nederland *rsvp* aan: *réponse* of *répondez s'il vous plaît*. Onderaan kun je dan vaak *tenue de ville* lezen. Voor heren is dat een net pak, al dan niet driedelig, donkerblauw of grijs (niet bruin), met overhemd en das, zwarte (gepoetste) schoenen en donkere sokken. Voor dames: een mantelpakje of een geklede jurk, met panty's of kousen (geen blote benen), met of zonder hoed. Stadskledij (en niet Stadskleding) staat op een Vlaamse uitnodiging uit hetzelfde etiketteregister. *Tenue de ville* klinkt lichtelijk blaaskakerig in Vlaanderen: men ruikt daar niet graag aan het parfum van het chique én ooit dominante Frans. Men spreekt het beter dan in Nederland, maar blijft er liever op een afstand van.

Onze taalcorrector zal steevast mijn 'vaststelling' (Belgisch Nederlands) vervangen door 'constatering'. Ik heb daar vrede mee. Ik herinner mij wel levendig de glazige blik in de ogen van Nederlandse redacteuren toen het woord 'waterkans' met een plons in de poel van een redactievergadering viel. In het algemeen

Belgisch Nederlands betekent dat volgens Van Dale: een zeer kleine, onzekere kans. Maar de waterkans dat het woord begrepen werd door mijn gespreksgenoten was groot – of moet ik zeggen: klein? Gescheiden door dezelfde taal. Het houdt nederig.

Bij de broodjes zorgden het fruitsap en spuitwater opnieuw voor grote dorst, want sudderans en sparood waren nieverans te bespeuren.

Dit maar om te zeggen dat lexicon (gedeeltelijk) en uitspraak ons onderscheidt. Welaan dan, ben ik geneigd te zeggen: laat duizend bloemen bloeien in de tuin van de Nederlandse taal. Noem die tuin dan wel zo in Vlaanderen, België, Nederland en daarbuiten. Schep vooral buitengaats semantische helderheid. *Néerlandais*, *Dutch*. Aanvaard dat *Olandese* meer verspreid is in Italië, maar help toch mee aan de verspreiding van het adjectief *Neerlandese* (*Nederlandese* is wellicht een puristische brug te ver).

Idem met de literatuur. Natuurlijk is 'Geschiedenis van de Nederlandse literatuur' dan altijd geschiedenis van de *Nederlandstalige* literatuur. Als u het daarmee eens bent, dan komt de ruimte vrij om het ook te hebben over 'Vlaamse' literatuur. Dat is in België geschreven literatuur in het Nederlands. Omdat die in een ander land geschreven wordt, heeft die ook eigen kenmerken, eigen referenties. Claus kan men niet begrijpen zonder de geschiedenis van de collaboratie en het katholicisme (*Nazis durant les guerres et catholiques entre elles*). Maar om die laatste regel van Jacques Brel te begrijpen, moet je – vrees ik – een Belg zijn die op onweerachtige avonden in de Oriënt tegen gecultiveerde Chinezen zegt als die hem vragen waar hij vandaan komt: 'Ik ben van Luxembourg.'

En nu de naam van Brel gevallen is: tot die Vlaamse literatuur zou je dus ook die van de in het Frans schrijvende Vlamingen kunnen rekenen (Verhaeren, Rodenbach, Maeterlinck enz.). Maar dat is een ander verhaal. Kortom – het is niet of/of, maar en/en.

Het is duidelijk. Er wordt anders omgegaan met taal in Noord en Zuid. Om het met een boutade te zeggen: Vlamingen zijn zo gevoelig voor taal dat ze er vaak verkrampt door geraken. Nederlanders vinden het Nederlands dan weer zo vanzelfsprekend dat ze er dikwijls onverschillig mee omspringen. Twee pogingen om het Nederlands als taal van Nederland ingeschreven te krijgen in de Nederlandse grondwet faalden. Het vanzelfsprekende moet niet uitgesproken worden, laat staan gelegitimeerd. Vlamingen hebben dan weer iets stevig met het *ius soli*, het territorialiteitsbeginsel. *Cuius est regio, illius est lingua*. Op een gegeven grondgebied kan maar één officiële taal zijn. Vlamingen zetten de hakken in het zand. Je moet het

de Franstalige Belgen maar eens vragen. Die zijn dan weer geobsedeerd door het *ius sanguinis*, vinden de Vlamingen: het persoonlijkheidsbeginsel. Zeg maar het recht om overal zijn taal te mogen spreken. Als we met Aristoteles geloven dat de ware deugd het juiste midden is tussen twee extremen, dan snijden we die extremen (verkramptheid en onverschilligheid) liefst samen weg.

Komt het ooit goed? De natie is een voortdurend gesprek, zei de historicus Kossmann. Een taalgemeenschap is dat a fortiori. Wij zijn veroordeeld tot het gesprek. Aan gespreksstof is er alvast geen gebrek. Twist met elkaar, twist met elkaar, twist niet met mate.

Gierik & Nieuw Vlaams Tijdschrift

Zomernummer 91, 24ste jaargang Leren schrijven ! Op school of thuis?

Nut en onnut van schrijfscholen / een situatieschets en historiek / Kun je leren schrijven ? / interview met ex-debutant / leerlingen van schrijfschool aan het woord / 15 debutanten presenteren hun eerste publicatie: wie weet, zit er wel een Nobelprijswinnaar bij ?

Gierik & NVT brengt in elk nummer een verantwoorde mix van zuiver literaire thema's en de literaire benadering van heikele politieke en sociale thema's (sport, extreem-rechts, verslavingen, porno, debutanten, migratie, multiculturaliteit, onthaasting, allochtone schrijvers in België, de reservaten van Roger van de Velde, Paul Snoek, Paul van Ostaijen, Piet van Aken, zijn eros en god verzoenbaar?). Elk nummer is een complete verrassing!

Gierik & NVT is te bestellen bij gierik.nvt@hotmail.com of paul.goedtkindt@skynet.be. Een los nummer kost 10 €, verzending inbegrepen. Een jaarabonnement van 4 nummers (128 pagina's/nummer) kost 30 €. Inzendingen in Words bij gierik.nvt@hotmail.com. Auteurs krijgen een bewijsexemplaar en zijn verantwoordelijk voor hun tekst.

Luc Devoldere

is essayist en hoofdredacteur
van *Ons Erfdeel*